

УДК 377.091:615.03]:005.336.3

Валентина Сліпчук

ORCID iD 0000-0002-9552-029X

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри медичної та загальної хімії,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця,
бульвар Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна,
slipchukvl@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ У ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ

У статті здійснено науковий аналіз стану дослідження проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії та практиці вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти. Визначено критерії порівняння розвитку у різні періоди професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, які лягли в основу аналізу кожного історичного періоду. Виокремлено показники, що розкривають зміст кожного критерію. Здійснено системний аналіз тенденцій трансформації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні упродовж ХХ ст. і включно до 2017 р., серед яких виокремлено загальні, особливі, специфічні тенденції. Виокремлено загальні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні на всіх історичних періодах. Досліджено сучасні тенденції (2010 – 2017 рр.) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Ключові слова: професійна підготовка; професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі; тенденції; фармацевтична галузь.

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.4448>

Вступ. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі у сучасних умовах набуває пріоритетного значення, оскільки істотно сприяє подальшому розвитку охорони здоров'я населення, збереженню й зміцненню здоров'я людей та запобіганню різноманітним захворюванням. Адже саме висококваліфіковані фахівці фармацевтичної галузі здатні забезпечити пошук та вдосконалення нових ефективних засобів лікування і профілактики хвороб.

Становлення тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні становить значний науковий інтерес ще й тому, що фармацевтична освіта є особливим видом професійної підготовки, бо безпосередньо впливає на соціально-економічні процеси сьогодення й разом з тим чинить вплив на майбутнє, забезпечуючи підготовку нового покоління професіоналів (Сліпчук, Цехмістер, 2017, с. 9–16). Як зазначає С. О. Сисоева (2016), вища освіта виступає важливим інструментом національної економіки, основним фактором розвитку людського потенціалу та формою людського капіталу (Сисоева, Соколова, 2016, с. 4).

Мета статті – визначити і зхарактеризувати тенденції (загальні, особливі, специфічні) у

професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.

Науковий аналіз стану дослідження проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії та практиці ВМ(Ф)ЗО дозволив виявити, що вітчизняні та зарубіжні дослідники вивчали такі питання:

- зміст професійної практичної підготовки фахівців фармацевтичної галузі;
- дослідження підготовки фахівців до різних видів фармацевтичної допомоги;
- теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю (Кайдалова, 2011, 42 с.);
- аналіз діяльності світових систем вищої фармацевтичної освіти;
- становлення та розвиток фармацевтичної освіти в окремих регіонах України;
- стандартизовані засоби оцінювання фармацевтичної освіти;
- забезпечення кваліфікованими кадрами фармацевтичної галузі (Сліпчук, Цехмістер, 2017, с. 39–61).

На основі аналізу архівних джерел та науково-методичної педагогічної літератури визначено п'ять періодів розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з 1921 р. до 2017 р. В основу їхнього поділу покладено критерії:

- зміни в організаційно-інституційному розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у контексті суспільно-політичних зрушень, умов економічного розвитку освіти загалом і фармацевтичної освіти, зокрема;

- внутрішній стан професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Для визначення тенденцій були визначені критерії порівняння стану розвитку у різні періоди професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні: соціальний; інституціональний; змістовий. Виокремлено показники, що розкривають зміст кожного критерію. До показників соціального критерію віднесено: гендерну рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання, академічну мобільність. Показники інституціонального критерію включають: мережу фармацевтичних закладів освіти, що проводять освітню діяльність щодо професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; кількість ступенів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; заклади під-вищення кваліфікації фахівців фармацевтичної галузі. До показників змістового критерію віднесено: зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; термін навчання; форми підвищення їхньої кваліфікації.

Узагальнення вивченого матеріалу відповідно до критеріїв порівняння дало можливість здійснити системний аналіз тенденцій трансформації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні упродовж ХХ ст. і включно до 2017 р., серед яких виокремлено загальні, особливі, специфічні тенденції.

Загальні (наскрізні) тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. До загальних (наскрізних) тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, характерних для всіх історичних періодів, віднесено: гендерна рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; зростання популярності професії фармацевта, провізора, магістра фармації; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у різних типах шкіл; зростання кількості різних типів шкіл для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; практичне спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі.

Особливі та специфічні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. В кожному з історичних періодів визначено особливі та специфічні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. До особливих тенденцій у 1921 – 1941 рр. віднесено:

зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО (з 1936 р.); реорганізація української вищої фармацевтичної освіти шляхом уніфікації до радянської загальнодержавної освітньої системи; інваріативність навчальних програм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; ігнорування національної складової, русифікація змісту професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. Серед специфічних тенденцій (у 1921 – 1941 рр.) виділено: концепцію фармацевтичної освіти, яка була схвалена на I Всесоюзній нараді з фармацевтичної освіти орієнтованої на технікуми в СРСР (1924); створення системи професійної підготовки середніх фармацевтичних кадрів (постанова Ради народних комісарів СРСР «Про підготовку середніх медичних, зуболікарських і фармацевтичних кадрів») (1936); введення дисциплін управлінсько-економічного спрямування.

Відтак, сутнісною ознакою професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в 1921 – 1941 рр. є формування системи (середньої та вищої) фармацевтичної освіти як окремої галузі.

Особливими тенденціями періоду з 1945 р. до першої половини 1960-х рр. є: зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО (з 1965 р.); інваріативність навчальних програм; організація умов для підвищення кваліфікації в аспірантурі (1945); влаштування майбутніх фахівців у канікулярний період на роботу за спеціальністю (з 1945); виконання студентських наукових робіт в гуртках (1948); оновлення робочих планів (1948); впровадження заочної форми навчання; посилення національної складової (з 1956); введення у вищих закладах освіти факультативних курсів (1957); рух до збільшення аудиторного навантаження (з 1965); введення курсових робіт зі спеціальних дисциплін; введення професійної додипломної підготовки іноземних студентів. До специфічних тенденцій цього періоду віднесено: здійснення спеціалізації провізорів; введення блоку загальноосвітніх дисциплін (з 1948); започаткування видання реферативних збірників наукових праць (з 1953); збільшення кількості лекцій, семінарських занять та консультацій по суспільним наукам (1959); введення чергування-практики в аптеках; запровадження циклової форми навчання (1960); введення навчальної практики у якості санітара (1960); координування робочих планів по курсам хімічних дисциплін, а також по фармакології, анатомії, фізіології в контексті марксистсько-ленінської теорії (з 1959).

Отже, характерним для періоду від 1945 р. до першої половини 1960-х рр. є відновлення і розширення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Особливими тенденціями професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у другій

половині 1960-х – до 1991 р. є: зміна терміну навчання (з 1973); інваріативність навчальних програм; організація польової, пропедевтичної, навчальної та виробничої практики; інтеграція та послідовність викладання суміжних дисциплін (з 1973); введення для випускників технікумів і училищ стажування (1973); початок розбудови національної системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (з 1982); організація наукових студентських гуртків (з 1982), запровадження проведення всеукраїнських студентських олімпіад (з 1986); посилення медико-біологічної та економічної складової (з 1982); відкриття навчально-виробничих аптек для практичної професійної підготовки (1987); збільшення обсягу самостійної роботи майбутніх фахівців; запровадження державних іспитів (1987 р.); оновлення змісту існуючих навчальних дисциплін (з 1990); введення інтернатури для майбутніх фахівців фармацевтичної галузі (1989). *Специфічними тенденціями цього періоду є:* організація суспільно-політичної практики (з 1972); введення атестації майбутніх фахівців фармацевтичної галузі на всіх курсах по всіх кафедрах (з 1974); факультативне вивчення деяких загальноосвітніх та спеціальних навчальних дисциплін.

Узагальнення вищезазначеного дає змогу зхарактеризувати період другої половини 1960-х рр. – 1991 р. як період модернізації й ідеологізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

До *особливих тенденцій* професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, які виявлено у 1991 р. – до 2017 р. відносяться: запровадження особистісно орієнтованого підходу у навчанні; переорієнтація освіти з інформаційного типу на проблемно-діяльнісний. Серед *специфічних тенденцій* виділено: неперервність професійної фармацевтичної освіти на додипломному й післядипломному рівнях (з 1998); гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу; варіативність навчальних програм за рахунок введення циклу навчальних дисциплін за вільним вибором (з 1997); введення нових Державних стандартів у системі вищої фармацевтичної освіти України (2003);

запровадження незалежної від вищих закладів освіти системи оцінювання професійної компетентності – ліцензійних інтегрованих практично-орієнтованих іспитів «Крок 1», «Крок 2», «Крок 3» з метою підвищення рівня професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (з 1998); впровадження різних інноваційних моделей навчання.

Досліджено *сучасні тенденції (2010 – 2017 рр.)* професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (Slipchuk V., 2015, р. 41-44). До них належать: введення проекту нового Державного стандарту у системі вищої фармацевтичної освіти України (2017); введення нових освітніх програм для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні; рух до збільшення кількості годин професійної підготовки (з 2010); організація освітнього процесу за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою; застосування шкали оцінювання ECTS; ступеневість освіти (введення нових ступенів «Магістр» (2011) та «Бакалавр» (2012)); уведення нових навчальних дисциплін (2010); спрямування професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі від медико-біологічної до медико-клінічної; застосування нетрадиційних форм навчальних занять; компетентнісний підхід у фармацевтичній освіті; конкурентоспроможність на ринку праці; створення умов для академічної мобільності й міжнародне співробітництво; рух до зменшення кількості годин аудиторного навантаження (з 2014) (Сліпчук, 2015, 306–312).

Висновки. Визначені та схарактеризовані тенденції (загальні, особливі, специфічні) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст. дають можливість зробити прогностичні узагальнення, які є змістовою основою для подальшої модернізації галузі та підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Подальшого дослідження потребують питання, які стосуються теорії та практики подальшої модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі як в Україні, так і у зарубіжних країнах.

Література

- Сисоева С. О., Огнев'юк В. О. Теорія і практика вищої освіти : навч. посібник. Київ–Маріуполь, 2016. 338 с.
- Сліпчук В. Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні (ХХ – початок ХХІ століття): монографія / за ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Я. В. Цехмістера. Київ : Едельвейс, 2017. 520 с.
- Сліпчук В. Л. Зміст професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького держ. пед. університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2015. №43. С. 306–312.
- Кайдалова Л. Г. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Запоріжжя, 2011. 42 с.
- Slipchuk V. The concept of research of pharmacists professional training in Ukraine. *The advanced science journal*. 2015. №1. P. 41–44. doi: 10.15550/ASJ.2015.01.041.

References

- Sysoieva, S. O., & Ohnev'iuk, V. O. (2016). *Teoriia i praktyka vyschoi osvity : navch. posibnyk [Theory and Practice of Higher Education: textbook]*. Kyiv–Mariupol', Ukraine, 338 (ukr).
- Slipchuk, V. L. (2017). *Profesijna pidhotovka fakhivtsiv farmatsevychnoi haluzi v Ukraini (XX – pochatok XXI stolittia): monohrafiia [Professional training of specialists in the pharmaceutical industry in Ukraine (XX – early XXI century): monography]*. Ya. V. Tsekhmister (Ed.). Kyiv, Ukraine: Edel'veys (ukr).
- Slipchuk, V. L. (2015). *Zmist profesijnoi pidhotovky fakhivtsiv farmatsevychnoi haluzi Ukrainy v umovakh ievrointehratsii [Content of professional training of specialists of the pharmaceutical industry of Ukraine in conditions of European integration]*. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzh. ped. uni-versytetu im. M. Kotsyubyns'koho*. Seriya: Pedagogika i psykholohiya, 43, 306–312 (ukr).
- Kaydalova, L. G. (2011). *Teoretychni ta metodychni zasady neperervnoi profesijnoi pidhotovky majbutnikh fakhivtsiv farmatsevychnoho profilu [Theoretical and methodical principles of continuous professional training of future specialists of the pharmaceutical profile]*: Extended abstract of doctor's thesis. Zaporizhzhia, Ukraine (ukr).
- Slipchuk, V. (2015). The concept of research of pharmacists professional training in Ukraine. *The advanced science journal*, 01, 41–44. doi: 10.15550/ASJ.2015.01.041 (eng).

PROFESJONALNE SZKOLENIE SPECJALISTÓW GAŁĘZI FARMACEUTYCZNEJ NA UKRAINIE W XX WIEKU I POCZĄTKU XXI WIEKU: ANALIZA SYSTEMOWA TENDENCJI

Slipchuk Valentyna, doktor nauk pedagogicznych, adiunkt, adiunkt Katedry Chemii Medycznej i Ogólnej Narodowego Uniwersytetu Medycznego imienia O. O. Bogomolca, bul. Szewczenki 13, 01601 Kijów, Ukraina, slipchukvl@gmail.com

Artykuł analizuje stan badań nad problemem kształcenia zawodowego specjalistów gałęzi farmaceutycznej w pedagogicznej teorii i praktyce wyższych medycznych (farmaceutycznych) instytucji edukacyjnych. Określono kryteria porównania rozwoju w różnych okresach szkolenia zawodowego specjalistów gałęzi farmaceutycznej na Ukrainie, które stanowiły podstawę analizy każdego okresu historycznego. Wskaźniki ujawniające treść każdego kryterium są wyróżniane. Dokonano systematycznej analizy tendencji transformacji kształcenia zawodowego specjalistów w gałęzi farmaceutycznej na Ukrainie w XX wieku. w tym do 2017 r., wśród których wyróżniono tendencje ogólne, specjalne i szczególne. Oznaczone są ogólne tendencje szkolenia zawodowego specjalistów w gałęzi farmaceutycznej na Ukrainie we wszystkich okresach historycznych. Analizowane są nowoczesne tendencje (od 2010 do 2017 roku) szkoleń zawodowych specjalistów w gałęzi farmaceutycznej na Ukrainie.

Słowa kluczowe: szkolenie zawodowe; profesjonalne szkolenie specjalistów w gałęzi farmaceutycznej; trendy; gałąź farmaceutyczna.

PROFESSIONAL TRAINING OF PHARMACEUTICAL INDUSTRY EXPERTS IN UKRAINE (XX – BEGINNING OF XXI CENTURY): SYSTEMATIC ANALYSIS OF THE TENDENCIES

Slipchuk Valentina, Doctor of Sciences in Education, Associate Professor of the Department of Medical and General Chemistry, Bohomolets National Medical University, 13 Shevchenka boulevard, 01601 Kyiv, Ukraine, slipchukvl@gmail.com

The article analyzes the state of research of the problem of professional training of specialists in the pharmaceutical industry in the pedagogical theory and practice of higher medical (pharmaceutical) educational institutions.

The criteria of comparison of development in different periods of professional training of experts of the pharmaceutical industry in Ukraine, which formed the basis of analysis of each historical period, have been determined. Indicators revealing the content of each criterion have been singled out. In the development of professional training of specialists in the pharmaceutical industry in Ukraine from 1921 to 2017, five periods have been determined on the basis of analysis of archival sources and scientific and methodological literature. The basis of their division is the criterion of changes in the organizational and institutional development of the professional training of specialists in the pharmaceutical industry in the context of socio-political changes, the conditions of economic development of education in general and pharmaceutical education, in particular.

A systematic analysis of the tendencies of the transformation of the professional training of specialists in the pharmaceutical industry in Ukraine during the twentieth century has been carried out, up to the year 2017, among which general, special, specific tendencies have been singled out. The general tendencies of professional training of

specialists of the pharmaceutical industry in Ukraine for all historical periods have been singled out: gender equality of future specialists; the independence from ethnic origin, religion in obtaining the education; increasing popularity of the profession of a pharmacist, pharmacist, master of pharmacy; professional training of specialists in the pharmaceutical industry in different types of schools; the increase in the number of different types of schools for the professional training of specialists in the pharmaceutical industry; the improvement of methods and organizational forms of professional training of specialists in the pharmaceutical industry; practical direction of the educational process of professional graduate training of specialists in the pharmaceutical industry. The modern tendencies (2010 – 2017 years) of professional training of specialists of the pharmaceutical industry in Ukraine have been studied.

Key words: *professional training; professional training of pharmaceutical industry experts; tendencies; pharmaceutical industry.*

Стаття надійшла до редакції 10.08.2018

Прийнято до друку 27.09.2018